

СТАНОВИЩЕ

от доктор Григор Найденов Григоров – професор по гражданско и семейно право в ЮФ на ПУ „П. Хилендарски”

За дисертационен труд на Иван Генчев Генчев – редовен докторант в ЮФ на Университет за национално и световно стопанство (УНСС), на тема: **„Неимуществени вреди, претърпени от юридическо лице“**, за присъждане на ОНС „Доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, научна специалност гражданско и семейно право.

Уважаеми членове на Научното жури,

Със заповед № 1844 от 26.06.2025 г. на ректора на УНСС съм утвърден за външен член от състава на Научно жури в процедурата по защита на дисертационния труд на докторант Иван Генчев. На първото заседание на научното жури ми беше възложено да изготвя становище.

1. Информация за докторанта. Иван Генчев е магистър по право на УНСС. В периода 2021 – 2025 г. е редовен докторант в УНСС. През 2022 – 23 г. е хоноруван асистент по гражданско право – обща част в ЮФ на УНСС. Понастоящем работи като адвокат.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Предмет на научното изследване е възможността юридическо лице да претърпи и да получи обезщетение за неимуществени вреди. Избраната тема крие огромно предизвикателство, особено за млад изследовател на правото, поради недостатъчните теоретични съвременни изследвания по нея у нас и нейната крехка връзка с обективното ни право. Нормативна основа за нейното разработване е единствено чл. 52 ЗЗД, а логическа и аргументативна опора за разработването ѝ са няколко тълкувателни решения и постановления на ВС и ВКС. Темата на дисертацията винаги е била актуална, тя е предмет на дългогодишни дискусии в доктрината и в съдебната практика, но досега не е била предмет на задълбочено научно

изследване. В последните години нейната актуалност нараства, за което свидетелстват приетите тълкувателни решения на ОСГТК на ВКС от 2012 и 2016 г. по спорни въпроси в практиката, свързани с обезщетяване на неимуществени вреди на юридически лица, както и образуваното съвместно тълкувателно дело № 1/2023 г. на ОСГТНК на ВКС и на Първа и Втора колегия ВАС по въпроса: *„Притежават ли юридическите лица материалноправна легитимация за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди от деликт?“* Възможността ЮЛ да претърпи и да получи обезщетение за неимуществени вреди поставя все повече въпроси в практиката, които трябва да бъдат анализирани от доктрината и да получат адекватен отговор, за да се подпомогне и да се уеднакви практиката при решаването на конкретните казуси. В тази връзка дисертационният труд е необходимо и навременно научно изследване.

Трудът е в обем от 293 страници, структурирани в заглавна страница, съдържание, увод, изложение от три глави, заключение и библиографска справка. Всяка глава е разделена на параграфи, параграфите съдържат тематично структурирани заглавия *без номерация* и подзаглавия на няколко нива, означени с арабски цифри. Докторантът е използвал 110 източника на български език и 43 на чужд език. На практика докторантът е използвал цялата налична българска литература по изследваната тема, както и значима чужда литература.

Докторантът е формулирал точно целите и задачите на научното изследване. При неговото осъществяване е използвал класическите за правните науки методи – основно историческия и сравнителноправния метод. Използвал е и достиженията на правната доктрина – наша и чужда, анализирал е и значима по обем съдебна практика – основно на СЕС за извъндоговорната отговорност на ЕС за вреди, причинени на юридически лица от нарушаване на правото на ЕС, и на ЕСПЧ – за вреди, причинени поради нарушаването на основни права по ЕКЗПЧОС, от които се ползват и юридически лица. Черпил е аргументи и от Принципите на европейското договорно право и Принципите на европейското деликтно право.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати.

Докторантът е постигнал целите, поставени пред научното изследване – на базата на направения анализ на закона и на практиката, и използвайки достиженията на доктрината по изследваната тема, той е формулирал и обосновал редица изводи и е направил предложения за подобряване на правната уредба във връзка с обезщетяване на неимуществени вреди на ЮЛ с важно теоретично и практическо значение. Повечето изводи са от значение и за обезщетяване на вредите, причинени на физически лица.

В **Глава I** на дисертационния труд, във връзка с дефинирането на неимуществените вреди, докторантът критикува наложените се в доктрината критерии за разграничаване на неимуществените вреди от имуществените – *целта*, за която нематериалното благо се използва или неговата *оценимост в пари*. Според него разграничителна линия между двата вида вреди не е непременно свързана с имуществото, тя не е природата на засегнатото благо, а в *характера на интереса*. На тази основа той предлага като по-подходящ за разграничение на двата вида вреди да се използва критерият *дали неимущественото благо/интерес е достъпно за пазарна размяна* (с. 63, 64). Неимуществените вреди засягат нематериалния (*моралния*) патримониум, а той е свързан с битието на лицето и съществуването му, както и с други нематериални интереси. За разлика от тях, имуществените вреди засягат имуществените интереси, а последните притежават достъпност за пазарна размяна.

Убедително е обоснован изводът за *обективизиране* на неимуществените вреди, когато увреденият интерес няма материален носител – за настъпване на вредите е достатъчно увреждането обективно да предизвиква неимуществени последици, без да е нужно увреденото лице да осъзнава тяхното настъпване (с. 64 и сл.). Именно обективирането на вредите е в основата на тяхното признаване по отношение на юридическите лица. Но когато увреденият интерес има материален носител, по правило неимуществените вреди са *субективни* – за настъпването им е нужно увреденото лице да осъзнава потенциалния неблагоприятен резултат в неговата неимуществена сфера (с. 70 и сл.).

Подкрепа заслужава изводът, че неимуществените вреди може да се изразят както в засягане на неимуществения интерес/благо на ЮЛ, така и в последиците от засягането на този интерес, като се държи

сметка за множествената идентичност/проявление на вредите в нематериалния патримониум на правния субект и с оглед на това дали засегнатият неимуществен интерес има или няма материален носител (с. 55 и сл.). Като държи сметка за различното проявление на неимуществените вреди, докторантът извежда и особените функции на отговорността за тяхното обезщетяване (с. 81 и сл.).

Ценен за развитието на нашите правна доктрина и практика е направеният в **Глава II** сравнителноправен анализ на чуждите законодателства и съдебна практика във връзка с обезщетяване на неимуществени вреди, претърпени от ЮЛ. С важно практическо значение за правоприлагането у нас е анализът на практиката на СЕС и на ЕСПЧ (с. 109 и сл.) и изясняването на специфичните проявления на неимуществените вреди и на критериите (основни и допълнителни), от които СЕС и ЕСПЧ се ръководят във връзка с присъждане на обезщетение за неимуществени вреди на ЮЛ (113 и сл. и с. 145 и сл.).

В **Глава III** на дисертационния труд докторантът аргументира подкрепата си на тезата в нашата доктрина, че ЮЛ могат да търпят неимуществени вреди и имат право да получат обезщетение за тях. Същевременно той критикува тази теза в частта, в която тя обосновава възможността за обезщетяване на неимуществени вреди със специалните деликтни състави, уредени в редица закони (чл. 631а, ал.1 ТЗ чл. 4 ЗОДОВ чл. 118, ал. 1 ЗМГО и др.). Убедителен е изводът, че възможността да се присъжда обезщетение за неимуществени вреди не се извежда от тези състави, а от общия състав на чл. 45 ЗЗД (с. 182 и сл.), който е приложим за всички лица. От друга страна в нашето право (за разлика от други законодателства) отсъства изрична норма, която да лишава юридическите лица от възможността да претендират неимуществени вреди, нито ограничава случаите, в които да е допустимо присъждането на такива вреди. Обоснована е и критиката на т.нар. „диференциран подход“ в практиката на ВКС, според който възможността за присъждане на неимуществени вреди е обусловена от наличието/отсъствието на търговско качество на юридическото лице (с. 187 и сл.). Според докторанта при преценката на тази възможност е без значение видът на юридическото лице.

Във връзка с обезщетяването на неимуществени вреди от причинен деликт на ЮЛ докторантът формулира редица оригинални изводи:

– Подкрепям извода, че при определяне на обезщетението за претърпените неимуществени вреди, за ЮЛ съществува производен нематериален интерес от неговото нормално функциониране, нарушението на който трябва да бъде взето при определяне на размера на обезщетението (с. 195);

– Във вр. с предпоставките за възникване на гражданска отговорност, убедително е обоснован изводът, че вредата се поглъща от вината на деликвента, поради което виновното противоправно поведение е достатъчно за възникване на отговорност, без да е нужно да се изследва подробно наличието на вреда (с. 200 и сл.);

– Прецизен е анализът на усложненията при причинната връзка, когато увреждането е причинено от няколко деликвенти, във връзка с определяне на отговорността на всеки от деликвентите при обезщетяване на вредите, и лансирането на идеята за кумулативна и алтернативна причинна връзка (с. 211 и сл.);

– Във връзка с определяне на размера на обезщетението за неимуществени вреди от съда подкрепям тезата, че независимо от правилото на чл. 127, ал. 1 ГПК (ищецът да посочи в исковата молба цената на иска, когато той е оценяем), в исковата молба за присъждане на неимуществени вреди не е нужно да се сочи цена на иска и с това да се определя размерът на претърпените вреди, защото *„ищецът търси, а не определя, справедливо обезщетение“* – обезщетението се определя от съда.

Същевременно обаче ищецът трябвало да посочи размера на обезщетението, до което желае вредите да му бъдат обезщетени (с. 227 и сл.). Така докторантът изпада в противоречие, защото реално приема, че в исковата молба трябва да се посочи цена на иска – с посочването на размера на обезщетението ищецът реално оценява и определя претърпените от него вреди и обема на търсената защита. Докторантът не прави последната крачка в анализа и не стига до извода, че в исковата молба не е нужно да бъде посочен размерът на обезщетението (а от там и цена на иска), още повече, че неимуществените вреди нямат парична оценка и искът за тяхното обезщетяване е неоценим – схващане, което е изразено от практиката при действието на стария ЗЗД, което докторантът подкрепя;

– Оригинално, актуално и новаторско е изследването на предпоставките за ангажиране на гражданска отговорност за неимуществени вреди, причинени на ЮЛ при превратно упражняване на свободата на словото, като се отчита нуждата за баланс между свободата на словото във връзка със защитата на обществения интерес за разкриване на информация чрез журналистически публикации от една страна, и правото на защита на доброто име на ЮЛ, засегнато от изнесените публикации (с. 244 и сл.).

Формулирането и обосноваването на посочените изводи свидетелства за възможностите на докторанта да анализира правната уредба, да води научни спорове, да аргументира своите тези и да прави научни.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси.

Дисертационният труд съдържа редица научни и научно-приложни резултати, които имат приносен характер за правната доктрина и за развитието на практиката. Част от тях са обективирани в направените предложения де леге ференда за допълване на чл. 52 и чл. 53 ЗЗД, както и на чл. 394 ГПК във връзка с обезпеченията по искове за неимуществени вреди. Приносен характер имат:

– Предложението критерий за разграничаване на неимуществените от неимуществени вреди да бъде достъпността на благото за пазарна размяна;

– Делението на нематериалните блага (интереси) на такива с и без материален носител, на основа на което причинените нематериални вреди са разделени на такива, които увреждат нематериалното благо и вреди, които са последица от увреждането на благото;

– Очертаването на различни проявни форми на накърняване на неимуществените блага на юридическите лица и на съответстващите им форми/начини на обезщетяване на причинените вреди;

– Извеждането на различни функции на гражданската отговорност за неимуществени вреди с оглед на естеството на накърненото нематериално благо;

– Очертаването на проблемите във връзка с доказването на неимуществени вреди и по-специално изследването на спецификите на причинната връзка между противоправното действие и причинените вреди;

– Очертаването на проблемите във връзка с обезщетяване на вредите при тяхното съпричиняване от няколко лица и лансирането на идеята за алтернативна и кумулативна причинна връзка;

– Научно–приложно значение за развитието на нашата съдебна практика има направеният подробен анализ на практиката на СЕС и на ЕСПЧ по въпросите относно формите на неимуществени вреди на юридическо лице, реда за тяхното установяване, възможните форми и средства за тяхното обезщетяване, както и във връзка с критериите за определяне на размера на обезщетението за неимуществени вреди.

5. Оценка на публикациите по темата на дисертацията.

Докторантът има четири публикации по темата на дисертацията, които са имплементирани в дисертационния труд. За тях важи изцяло оценката, която давам на този труд.

6. Оценка на автореферата.

Авторефератът на дисертационния труд съдържа 26 страници. В него докторантът е представил коректно в резюме съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси.

Принципните ми бележки са свързани **със структурата** на дисертационния труд и със **стила** на изразяване на докторанта.

7.1. Заглавието на труда „Неимуществени вреди, претърпени от юридическо лице“ следва да се коригира, защото не отразява точно съдържанието на труда. Така формулирано, то насочва към изясняване на понятието и особеното естество на тези вреди, но не включва въпросите за тяхното обезщетяване. Обаче основната за дисертацията Глава III е посветена именно на **обезщетяване** на вредите.

Докторантът изключва от предмета на научното изследване въпросите, свързани със същността на ЮЛ и техния генезис. Смятам обаче, че изясняването на редица особености, свързани с установяването и обезщетяването на неимуществените вреди на ЮЛ предполага изясняването на същността на ЮЛ и неговите особености като субект на правото от физическите лица. На тях би следвало да се посвети отделен параграф в рамките на Глава I.

Намирам, че систематично мястото на §2 от Глава I на дисертационния труд – *Дефиниция на неимуществените вреди*, е в Глава III на дисертационния труд след извършването на сравнителноправния анализ в Глава II, още повече, че при нейното разработване докторантът е използвал и се е позовал на редица сравнителноправни източници (напр. §2, т. 4.3.1, но не само там).

Не смятам за уместно обособените параграфи в рамките на трите глави от дисертационния труд да съдържат отделни тематично структурирани заглавия, които нямат номерация. Подобно структуриране на труда ще затрудни бъдещото цитиране на авторските тези от други изследователи защото, например, в рамките на §1 от Глава III (но и в ред други § от другите глави) има две групи точки 1, 2 и 3, които имат различно съдържание. А това би направило невъзможно цитирането с посочване на съответната точка.

На редица места използваната номерация в съдържанието е нелогична и ненужна. Например, в Глава II, §1, *Сравнителноправен анализ на националните юрисдикции*, в точка 2.1. е обособена подт. 2.1.1., но отсъства подт. 2.1.2., която да обоснове обособяване на първата подточка. Подобно положение има в §2, *Анализ на практиката на съда на Европейския съюз*, където в т. 3.1. е обособена подт 3.1.1., но отсъства т. 3.1.2, както и на редица др. места.

На някои места в съдържанието на труда си докторантът е обособил в края на отделната точка „*Междинен извод*“ като подточка с цел да обобщи резултатите от изследването в рамките на точката. На други места обаче такъв междинен извод отсъства. Все на някои места изследването в рамките на отделния параграф приключва с обособяването в отделна точка на *Извод* или *Общ извод*, но на други места такъв извод отсъства, а това обезмисля направените междинни изводи в рамките на отделните точки от параграфа. Това създава непоследователност и нелогичност в структурата на дисертационния труд.

Тази непоследователност се наблюдава и при проследяване на логическите връзки между отделните точки от структурата на труда. Например, в Глава II, §1, подт. 1.5. е озаглавена „*Междинен извод*“, но направеният в нея извод не може да се изведе от изложението в предходните подт. 1.1.–1.4. Подобно е положението с междинния извод, в §2, т. 4, в който би следвало да се обобщи анализът на

практиката на СЕС. В тази точка такъв извод няма, казаното в нея няма и връзка с анализа, направен в предходните точки 1 – 3. Същото е положението с междинния извод в т. 5, в рамките на която би следвало да се изведат резултатите от анализа на практиката на ЕСПЧ – и тук подобно обобщение липсва.

7.2. Прочитът на дисертацията оставя у мен по-често усещането за фрагментарност на изложението, за „работа на парче“ при нейното написване и за преобладаващо механично възпроизвеждане, но без достатъчно осмисляне и от там без достатъчен анализ и обобщение на богатия емпиричен материал, използван за написване на дисертационния труд. Не установявам да е създадена цялостна, завършена картина на въпросите, касаещи отговорността към ЮЛ за неимуществени вреди. При написване на дисертацията докторантът се е позовал на различни източници, което вероятно му е попречило да очертае в основната за дисертационния труд Глава III цялостна, логично структурирана и изчистена от ненужни отклонения картина на въпросите за неимуществените вреди, пречупени през спецификата на ЮЛ. Това са въпросите, свързани с особеностите в предпоставките за възникване на отговорността за вреди, с естеството и формите на вредата, с определяне на обезщетението и неговия размер и др. Вместо това, в Глава III се обсъждат казуистично и често без достатъчен анализ и обобщения отделни проблеми във връзка с установяване и присъждане на вредите.

Вероятно затова в редица случаи направените изводи са неясни, недостатъчно обмислени или дори напълно липсват. Например, в Глава I, § 2, т. 4.3. е озаглавена „*Удовлетворителна функция*“ (на отговорността за неимуществени вреди – б.м.), но от изложението в тази точка не става ясно какво е съдържанието на тази функции, не са изведени и нейните основни черти, въпреки изразеното намерение на докторанта да ги изведе. В Глава III, §2, II Деликтна отговорност, т. 1.1. е озаглавена „*Сравнение между вина и противоправност*“, но в точката няма подобно сравнение. От нейното съдържание не става ясно кои са допирните точки и какви – различията между вината и противоправността като предпоставки за възникване на отговорността за вреди.

В редица случаи докторантът буквално възпроизвежда използваните източници, без да ги анализира и да обобщава резултатите от тяхното използване. Не смятам, например, за удачно да се

OPINION

by Dr. Grigor Naydenov Grigorov – Professor of Civil and Family Law at the Faculty of Law at the University of Plovdiv "P. Hilendarski"

For the dissertation of Ivan Genchev Genchev – a full-time PhD student at the Faculty of Law at the University of National and World Economy (UNWE), on the topic: "**Non-pecuniary damages suffered by a legal person**", for awarding the educational and scientific degree of "PhD" in the field of higher education 3. Social, Economic and Legal Sciences, professional field 3.6. Law, scientific specialty Civil and Family Law.

Dear members of the Scientific Jury,

By Order No. 1844 of 26.06.2025 of the Rector of UNWE, I have been approved as an external member of the Scientific Jury in the procedure for defending the dissertation of PhD student Ivan Genchev. At the first meeting of the scientific jury, I was assigned to prepare an opinion.

1. Information about the PhD student. In the period 2021 – 2025 he was a full-time PhD student at the UNWE. In 2022 – 23 he was a part-time assistant professor in Introduction to Private Law at the Faculty of Law of UNWE. Until today he works as a lawyer.

2. General characteristics of the submitted dissertation.

The subject of the scientific research is the possibility for a legal person to suffer and receive compensation for non-pecuniary damages. The chosen topic poses a huge challenge, especially for a young researcher of law, due to the insufficient theoretical contemporary research on it in our country and its fragile relationship with our objective law. The normative basis for its development is only Article 52 of the OCA and the logical and argumentative basis for its development are several interpretative decisions and rulings of the Supreme Court and the Supreme Court of Cassation. The topic of the dissertation has always been relevant, it is the subject of many years of discussions in doctrine and in judicial practice, but so far it has not been the subject of in-depth scientific research. In recent years, its relevance has been increasing, as evidenced by the adopted interpretative decisions of the GACCC of the SCC from 2012 and

2016 on controversial issues in practice related to compensation for non-pecuniary damages to legal entities, as well as the initiated joint interpretative case No. 1/2023 of the General Assembly of the Civil, Commercial and Criminal Collegiums of the SCC and of the First and Second Collegiums of the SAC on the issue: *"Do legal persons have material legal standing to claim compensation for non-pecuniary damages arising from a tort?"*. The possibility for a legal person to suffer and receive compensation for non-pecuniary damages raises more and more questions in practice that need to be analyzed by the doctrine and receive an adequate answer in order to support and unify the practice in resolving specific cases. In this regard, the dissertation is necessary and timely scientific research.

The dissertation is 293 pages long, structured in a title page, table of contents, introduction, exposition of three chapters, conclusion and bibliographic reference. Each chapter is divided into paragraphs, the paragraphs contain thematically structured headings *without numbering* and subheadings at several levels, marked with Arabic numerals. The PhD student used 110 sources in Bulgarian and 43 in a foreign language. In the course of his research, the PhD student has utilized all available Bulgarian literature on the subject, as well as significant foreign literature.

The PhD student has formulated the goals and objectives of the scientific research precisely. In its implementation, he used the classical methods of legal sciences - mainly the historical and comparative legal methods. He has used the achievements of the legal doctrine – domestic and foreign, as well as analyzed a significant amount of case law – mainly of the CJEU on the non-contractual liability of the EU for damages caused to legal persons by violation of EU law, and of the ECtHR – for damages caused due to the violation of fundamental rights under the ECHR, which also benefit legal entities. He has also drawn arguments from the Principles of European Contract Law and the Principles of European Tort Law.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results.

The PhD student has achieved the goals set for the scientific research – on the basis of the analysis of the law and practice, and using the achievements of the doctrine on the topic under study, he has formulated and substantiated a number of conclusions and made proposals for improving the legal framework in relation to compensation for non-

pecuniary damages to legal entities, which are of significant theoretical and practical importance. Most of the conclusions are also relevant to compensation for damage caused to natural persons.

In **Chapter I** of the dissertation, in connection with the definition of non-pecuniary damages, the doctoral student criticizes the criteria established in the doctrine for distinguishing non-pecuniary damages from pecuniary damages – *the purpose* for which the intangible good is used or its *value in money*. According to him, the dividing line between the two types of damages is not necessarily related to property, it lies not in the kind of the affected asset, but in *the nature of the interest*. On this basis, he proposes that the criterion *whether the non-pecuniary good/interest is available for market exchange* should be used as a more appropriate one for distinguishing between the two types of damages (pp. 63, 64). Non-pecuniary damages affect the intangible (*moral*) patrimony, and it is related to the person's being and existence, as well as to other intangible interests. Unlike them, pecuniary damages affects pecuniary interests, and the latter are accessible for market exchange.

Convincingly substantiated is the conclusion of *objectification* of non-pecuniary damages when the injured interest has no material support – for the damage to occur, it is sufficient for the damage to objectively cause non-pecuniary consequences, without the need for the injured party to be aware of their occurrence (p. 64 et seq.). It is the objectification of the damages that is the basis for their recognition in relation to legal entities. However, when the damaged interest has a material support, non-pecuniary damages are, as a rule, subjective – for them to occur, the injured party must be aware of the potential adverse outcome in their non-pecuniary sphere (p. 70 et seq.).

Support deserves the conclusion that non-pecuniary damages can be expressed both in terms of the non-pecuniary interest/ benefit of a legal person, as well as in the consequences of the infringement of this interest, taking into account the multiple identity/manifestation of the damages in the intangible patrimony of the legal entity and whether the affected non-pecuniary interest has or does not have a material support (p. 55 et seq.). Considering the different manifestations of non-pecuniary damages, the PhD student also derives the special functions of the responsibility for their compensation (p. 81 et seq.).

The comparative legal analysis of foreign legislation and case law in relation to compensation for non-pecuniary damages suffered by legal

entities, presented in **Chapter II**, is valuable for the development of our legal doctrine and practice. Of significant practical importance for the law enforcement in our country is the analysis of the case law of the CJEU and the ECtHR (p. 109 et seq.) and the clarification of the specific manifestations of non-pecuniary damages and the criteria (basic and additional), by which the CJEU and the ECtHR are guided in connection with awarding compensation for non-pecuniary damages to legal entities (113 et seq. and p. 145 et seq.).

In **Chapter III** of the dissertation, the PhD student argues his support for the thesis in our doctrine that legal entities can suffer non-pecuniary damages and have the right to receive compensation for them. At the same time, he criticizes this thesis in the part in which it justifies the possibility of compensation for non-pecuniary damages with the special tort compositions regulated by a number of laws (Art. 631a, para. 1 of the Commercial Act, Art. 4 of the Act on the Liability for Damage Incurred by the State and the Municipalities, Art. 118, para. 1 of the Trademarks and Geographical Indications Act, etc.). The conclusion that the possibility of awarding compensation for non-pecuniary damages does not derive from these provisions, but from the general provision of Article 45 of the Obligations and Contracts Act (p. 182 et seq.), which is applicable to all persons, is convincing.

On the other hand, there is no explicit provision in our law (unlike other legislations) that deprives legal entities of the opportunity to claim non-pecuniary damages, nor limits the cases in which it is permissible to award such damages. The criticism of the so-called "differentiated approach" in the practice of the SCC, according to which the possibility of awarding non-pecuniary damages is conditioned by the presence/absence of commercial quality of the legal entity (p. 187 et seq.), is also justified. According to the PhD student, the type of legal entity is irrelevant when assessing this possibility.

In connection with the compensation for non-pecuniary damages from a tort caused to a legal entity, the PhD student formulated several original conclusions:

- I support the conclusion that, when determining compensation for non-pecuniary damages, legal entities have a derivative intangible interest in their normal functioning, the violation of which must be taken into account when determining the amount of compensation (p. 195);

- With regard to the requirements for civil liability to arise, the conclusion that the damage is absorbed by the fault of the wrongdoer, and therefore the culpable unlawful conduct is sufficient for liability to arise, without it being necessary to examine in detail the existence of damage (p. 200 et seq.), is convincingly justified;
- There is a precise analysis of complications in causal relationships when the damage is caused by several offenders, in relation to determining the liability of each of the offenders in compensating for the damages, and the introduction of the idea of cumulative and alternative causation (p. 211 et seq.);
- In connection with the determination of the amount of compensation for non-pecuniary damages by the court, I support the thesis that regardless of the rule of Art. 127, para. 1 of the Civil Procedure Code (the plaintiff must indicate in the statement of claim the value of the claim, when it is assessable), in the statement of claim for awarding non-pecuniary damages it is not necessary to indicate the value of the claim and thereby determine the amount of the damages suffered, because "*the plaintiff seeks, and does not determine, fair compensation*" – the compensation is determined by the court.

At the same time, however, the plaintiff had to indicate the amount of compensation to which he wished to be compensated (p. 227 et seq.). Thus, the PhD student falls into a contradiction because he assumes that the statement of claim must indicate the value of the claim – by indicating the amount of compensation, the claimant assesses and determines the damages suffered by him and the amount of protection sought. The PhD student did not take the final step in the analysis and did not come to the conclusion that the statement of claim did not need to indicate the amount of compensation (and hence the value of the claim), especially since the non-pecuniary damages have no monetary value and the claim for their compensation is invaluable – understanding, which is expressed by the practice under the old OCA, which the PhD student supports;

Original, relevant and innovative is the study of the requirements for engaging civil liability for non-pecuniary damages caused to legal entities through the misuse of freedom of speech, taking into account the need for a balance between freedom of speech in relation to the protection of the public interest in disclosing information through journalistic publications on the one hand, and the right to protect the good name of legal entities affected by the publications (pp. 244 et seq.).

The formulation and justification of these conclusions testifies to the capabilities of the PhD student to analyze the legal framework, to conduct scientific disputes, to argue his theses and to make scientific ones.

4. Evaluation on scientific and scientific-applied contributions.

The dissertation contains several scientific and scientifically applied results that contribute to the legal doctrine and the development of practice. Some of them are objectified in the proposals made *de lege ferenda* to supplement Art. 52 and Art. 53 of the OCA, as well as Art. 394 of the Civil Procedure Code in relation to the collateral for claims for non-pecuniary damages. The following are of contributive nature:

- The proposal that the criterion for distinguishing non-pecuniary and pecuniary damages should be the availability of the good for market exchange;
- The division of intangible goods (interests) into those with and without a material support, on the basis of which the caused non-material damages are divided into those that damage the intangible good and damages that are a consequence of the damage to the good;
- Outlining various forms of infringement of the non-pecuniary rights of legal entities and the corresponding forms/methods of compensation for the damages caused;
- Identifying various functions of civil liability for non-pecuniary damages in view of the nature of the infringed non-pecuniary good;
- Outlining the problems related to proving non-pecuniary damages and, in particular, examining the specifics of the causal link between the unlawful act and the damages caused;

Outlining the problems related to compensation for damages caused by several persons and launching the idea of alternative and cumulative causal connection;

- The detailed analysis of the practice of the CJEU and the ECtHR on the issues of the forms of non-pecuniary damages to a legal entity, the procedure for their establishment, the possible forms and means of their compensation, as well as in relation to the criteria for determining the amount of compensation for non-pecuniary damages, is of scientific and practical significance for the development of our case law.

5. Evaluation of the publications on the topic of the dissertation.

The PhD student has four publications on the topic of the dissertation, which are implemented in the dissertation. For them, the assessment I give to this work is fully valid.

6. Evaluation of the abstract.

The abstract of the dissertation contains 26 pages. In it, the PhD student has correctly presented the content of the dissertation in a summary.

7. Critical remarks, recommendations, and questions.

My principal remarks are related **to the structure** of the dissertation and the **style** of expression of the PhD student.

7.1. The title of the work "Non-pecuniary damages suffered by a legal entity" should be corrected because it does not accurately reflect the content of the work. Formulated in this way, it aims to clarify the concept and the special nature of these damages but does not include the issues of their compensation. However, the main Chapter III of the dissertation is devoted precisely to *compensation* for damages.

The PhD student excludes from the subject of the scientific research the questions related to the essence of legal entities and their genesis. However, I believe that the clarification of several specifics related to the establishment and compensation of non-material damages of legal entities presupposes the clarification of the essence of legal entities and its features as a subject of law in comparison to natural persons. A separate paragraph should be devoted to them under Chapter I.

I find that the systematic place of §2 of Chapter I of the dissertation – *Definition of Non-Material Damages*, should be placed in Chapter III of the dissertation, following the comparative legal analysis in Chapter II, especially since the PhD student used and referred to a variety of comparative law sources when developing it. (e.g. §2, item 4.3.1, but not only there).

I do not consider it is appropriate for the separate paragraphs within the three chapters of the dissertation to contain separate thematically structured titles that are not numbered. Such structuring of the thesis will create difficulties for future citation of the author's theses by other researchers because, for example, within §1 of Chapter III (but also in a number of other §§ from other chapters) there are two groups of points 1, 2, and 3, which have different content. This would make it impossible to cite the relevant point.

In several places, the numbering used in the content is illogical and unnecessary. For example, in Chapter II, § 1, *Comparative Law Analysis of National Courts*, in item 2.1. there is a separate sub-item 2.1.1., but there is no sub-item 2.1.2., which would justify the separation of the first sub-item. A similar situation exists in §2, *Analysis of the practice of the Court of Justice of the European Union*, where in item 3.1. sub-item 3.1.1. is separated, but sub-item 3.1.2 is absent, as well as in a number of other places.

In some places in the content of his work, the PhD student has separated at the end of the separate item "*Interim conclusion*" as a sub-item in order to summarize the results of the research within the point. In other places, however, there is no such intermediate conclusion. In some places, the research within the separate paragraph ends with the separation of a *Conclusion* or a *General Conclusion*, but in other places there is no such conclusion, and this makes the intermediate conclusions made within the individual points of the paragraph meaningless. This creates inconsistency and illogic in the structure of the dissertation.

This inconsistency is also observed in tracing the logical connections between the different points of the structure of the work. For example, in Chapter II, §1, sub-item 1.5. is entitled "*Interim Conclusion*", but the conclusion made therein cannot be deduced from the statement in the preceding sub-items 1.1.–1.4. The situation is similar with the interim conclusion in § 2, item 4, in which the analysis of the case-law of the CJEU should be summarized. There is no such conclusion in this paragraph, and what is said in it has no connection with the analysis made in the preceding items 1 to 3. The situation is the same with the interim conclusion in paragraph 5, within the framework of which the results of the analysis of the ECtHR practice should be deduced – and there is no such generalization here.

7.2. Reading the dissertation often leaves me with the impression that the presentation is rather fragmented, that it was written in a "patchwork" manner and a predominantly mechanical reproduction, but without sufficient reflection and, therefore, without sufficient analysis and summarization of the rich empirical material used to write the dissertation. I do not find that a comprehensive, complete picture of the issues concerning liability to legal entities for non-pecuniary damages has been created. In writing the dissertation, the PhD student has referred to various sources, which has probably prevented him from outlining in Chapter III of

the dissertation a comprehensive, logically structured, and uncluttered picture of the issues of non-pecuniary damages as they relate to legal entities. These are issues related to the specifics of the prerequisites for the occurrence of liability for damages, the nature and forms of damage, the determination of compensation and its amount, etc. Instead, Chapter III discusses individual problems related to establishing and awarding of damages in a casuistic manner and often without sufficient analysis and summaries.

Probably, that is why in several cases the conclusions made are unclear, insufficiently thought out or even completely absent. For example, in Chapter I, § 2, item 4.3. is entitled "*Satisfactory function*" (of liability for non-pecuniary damages – editor's note), but it is not clear from the statement in this paragraph what the content of this function is, and its main features are not deduced, despite the expressed intention of the PhD student to derive them. In Chapter III, §2, II Tort Liability, item 1.1. is entitled "*Comparison between guilt and illegality*", but there is no such comparison in the paragraph. Its content does not make it clear which are the points of contact and what are the differences between fault and illegality as prerequisites for the occurrence of liability for damages.

In a number of cases, the PhD student literally reproduces the sources used, without analyzing them and summarizing the results of their use. For example, I do not consider it appropriate to reproduce entire passages from decisions of the CJEU and the ECtHR, as I find in Chapter II of the dissertation (§ 2, item 2.3.1., item 2.3.2, item 3.2.1).

8 Conclusion.

The critical remarks made do not detract from the scientific results achieved in the dissertation. It *contains* scientific and scientifically applied results, which represent an original contribution to science and testifies to the in-depth theoretical knowledge of the PhD student in the field of private (civil) law, as well as to his qualities and skills for independent conduct of scientific research. On the other hand, the doctoral student holds a Master's degree and meets the minimum national requirements under Article 2b, paragraphs 2 and 3 of the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria Act in conjunction with the Annex to Article 1a, paragraph 1 of DCM 122/2018 amending and supplementing the Regulations for the Implementation of the DASRB. In this regard, the conditions of Art. 6 of the DASRB and Art. 27 of the Regulations for the

Implementation of the DASRB for awarding the Educational and Scientific Degree of " PhD" to Ivan Genchev are met.

In view of the above, I give my **positive assessment of** the research carried out and the results achieved in the dissertation, and I will vote in the scientific jury *to award Ivan Genchev Genchev – PhD student in full-time form of study at the Faculty of Law of UNWE the educational and scientific degree of "PhD"* in the field of higher education: 3. Economic, Social and Legal Sciences, professional field 3.6. Law, Scientific specialty "Civil and Family Law".

August 11, 2025 – – – – –

Sofia

Prepared the opinion:

Prof. Grigor Grigorov